

Fig. 54.

Fra Kirkegaarden paa
Seitskär (Seiskari)

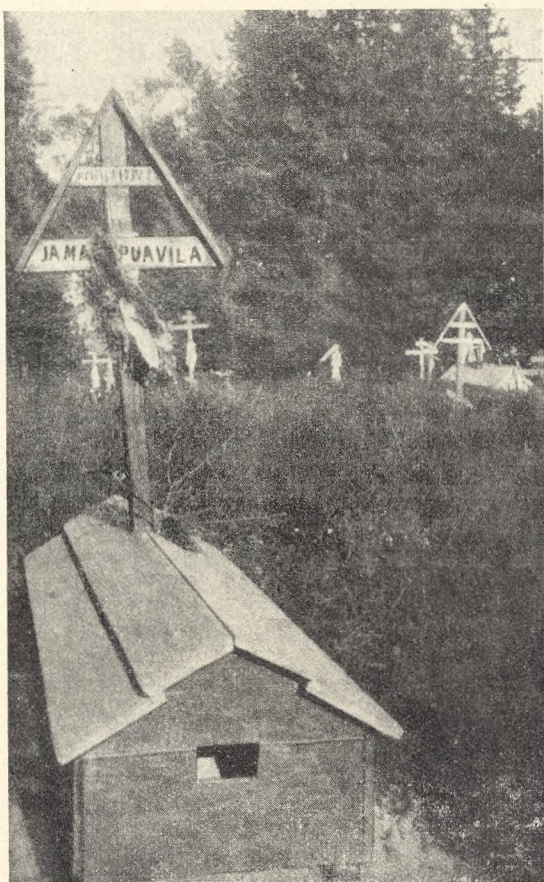

Fig. 55.

Træ-Gravmæle;
gengivet efter Maila
Talvio: Julmalan
puistot S. 318
(Vienan Karjala,
Uhtua).

sanning ett tacksamt och intressant fält till studier för etnograferna.

Vid ett besök på Finlands Nationalmuseum erhöj jag ytterligare upplysningar om dessa ting. Erför bland annat, att gravträn äro och hava varit allmänna över stora delar

av landet. Vidfogade teckningar härstamma från olika, långt avskilda delar av landet. Jag nämner här några ortsnamn, som den intresserade kan have glädje av: Joutseno, Savitaipale, Lappträsk, Ilomants og Parnaja (Björnö). Det bör samtidigt påpekas att det finska nationalmuseet är tämligen rikt på teckningar och avbildningar av hithörande föremål. De anförda siffrorna häntyda till finska nationalmuseets katalognumror. Dessutom angives i vissa fall åldern (årtalet).

Av de vidfogade teckningarna torde även framgå den rika variationen. Sälunda torde det originella gravmärket från Joutseno gravgård (Fig. 45) ge anledning till många frågor. Vad har konstnären tänkt sig och var har han fått idén? Kanske är det lapparna som här haft ett finger med i spelet?!

Några närmare redogörelser över gravkors och gravträn torde mig veterligen ej finnas från Finland. Om det i andra länder har publicerats något i ämnet är mig även obekant. Det synes mig likväl vara av ett så stort intresse att delgiva dessa fragmentariska och lösryckta upplysningar en vidare läsekrets, då man tydligt kan spora parallellerna i gravträds-konsten på så vitt skilda orter som Danmark och Finland. Det kunde vid en flyktig tanke giva anledning till förmodningar om etnografiska samhörigheter, kanske gamla språksamhörigheter. Innom parantes skall nämnas att man till exempel på det svenska Gotland talar ett språk, som i dialektalt avseende liknar Finlands svenska språk. Här kunde därför förmodas ligga en förbindelseslänk. Detta sagt utan spår av sakkunnskap, endast som lekmannens tankar.

Raadhusets Skygger

Jubilæumsdagene er forbi; Aarhus Raadhus er indgaaet som en dagligdags Ting i Byens Hverdag. Vi har da Lov til at vandre fra Festernes Lys og ind i Raadhusets Skygger, — der hvor Skyggerne baade bog-

staveligt og billedligt kaster sig ud over Resterne af Søndre Kirkegaard og den viede Jord, som Raadhuset har belagt med sin Marmor- og Beton-Arkitektur og med sit myldrende Administrationsliv. »Vore Kirkegaard« vilde ikke være vaagen, hvis Bladet ikke henledte Opmærksomheden paa disse Skygger.

At tidligere Tider ikke har faret for blidt med vore Kirkegaard er velkendt, — men vi havde ment, at andre Begreber og Forestillinger end vor Tids maatte have hersket i de Tider, hvor man indtog Kirkegaard til Torve og Bebyggelser, — andre Forestillinger end dem, vi mener at have om Fredden efter Døden og om Mindets Haver. Her er vi bleven bittert skuffet af Aarhus. Først gik det ud over Søndre Kirkegaard ved Vejanlæg i Forbindelse med de store Jernbanebebyggelser, — og dernæst meldte Raadhusbyggeriet sig.

For godt en halv Snes Aar siden gjorde nærværende Blads Redaktør Naturfredningsforeningen opmærksom paa, at man burde søge bevaret Alléerne paa Søndre Kirkegaard, da den stod for sin Nedlæggelse, — og der blev da fra Byen svaret, at man kunde være tryg; thi her skulde der være Park. Det gik anderledes end man normalt tænker sig, naar en Park blive Afløser af en Kirkegaard; thi mens man ellers tager Arealet i Brug som Park, efter at der ikke mere er nogen Gravfred at krænke, og lader Græs og Planter brede sig over Gravene, saa at Freden ikke forstyrres for dem under Mulde — saa gik man i Aarhus den Vej, at man kunstigt fremskyndede Tidspunktet for Gravfredens Udløb (og dermed for Kirkegaardens Nedlæggelse) ved at bortføre de Lig, der endnu havde Ret til at hvile i Jorden, til Formuldingen havde fundet Sted. Kirkegaardens Leder sendtes Landet rundt for at gøre de Paarørende opmærksom paa, at hvis deres Afdødes Kister ikke blev flyttet, vilde Gravfreden blive forstyrret af Jord- og Betonarbejder, — og under denne Trusel fik man da flyttet de Borgere og Borger-

Fig. 56.
Aarhus nye Raadhus.
Tilvenstre Resterne
af Søndre Kirke-
gaard.

inder, der havde ønsket at Søndre Kirkegaard skulde være deres sidste Hvilested, — og den lyste Velsignelse: »Fred med dit Støv« fik en beklagelig Fortsættelse.

Vi kan ikke se andet, end at en saadan kunstig Fremkaldelse af det Tidspunkt, da en Kirkegaard er »moden« til Nedlæggelse, er et groft Misbrug af Aanden i dansk Kirkegaardskultur, og at det aldrig har været Lovgivningens Mening, at man paa en saadan Maade skulde benytte en ellers naturlig Bestemmelse om Nedlæggelse af gamle, udtjente Kirkegaard. Og dernæst er det skete en grov Udæskning af de Følelser overfor de Afdødes Minde, som næres af den nulevende Slægt; — det maa være med blandede Følelser man fra Raadhuset administrerer Borgernes Forhold i Liv — og i Død, naar man véd, hvilken Grund der er bygget paa, og hvilke makabre Foranstaltninger, der er gaaet forud for Raadhusets Rejsning, noget, som vi iøvrigt skal fritage Læserne for en detailleret Beskrivelse af. —

Det skal da være vort Jubilæumsønske til Aarhus, at de Levende, som nu virker i Raadhusets lyse Kontorer, maa forundes større Forstaaelse af Hensynet til de Dødes Minde, end man havde det i det gamle

Raadhus, — at man ikke mere indlader sig paa Masseattentater paa den viede Jords kosteligste Gemme, vore Fædres Støv, — at ikke andre Byer vil gaa i Aarhus' Fodspor, men lade sig skræmme deraf, — og at for Aarhus Borgere som for andre Ordene: Hvil i Fred — ikke blot maa være et fromt Ønske, men ogsaa maa stilles som et Krav om Værn fra de Myndigheders Side, som man skulde kunne vente det af.

Jødekirkegaarden i Sarajevo

Af Bibliotekar, Magister Hans Aage Paludan

En af de sælsomste Kirkegaarde i Verden er sikkert Sefardi-Jødernes i Sarajevo, Bosniens Hovedstad. Sefardi-Jøderne er de, som 1492 blev uddrevne af Spanien (paa Senhebraisk: Sepharad), og af hvilke mange dannede Menigheder rundt i det osmanniske Rige. Fra Konstantinopel og Saloniki indkom omkring 1640 en 30-40 spansktalende Familier til Sarajevo eller Bosna-Seraj, som dens tyrkiske Navn var. De har haft ret gode Forhold, deres nye Synagoge er meget anseelig, de har delvis bevaret deres gammelspanske Sprog.

Deres Kirkegaard var og er stadig i Byens Udkant mod Sydvest, hinsides Miljaska-floden paa en bar Højde Debelo Brdo (Satorija). Vejen gaar bagom; vi kan klatre lige op ad den høje Græsskrænt til Porten og kommer ind i den lavere, nyeste, lidt bevoxede Del af Kirkegaarden, hvor Monu-

menterne er af moderne almindelig, men ret storartet Karakter; de frembyder ikke andet paafaldende end de let læselige spanske Gravskrifter her midt i det slaviske (serbiske) Land, hvor ellers den lille graa Gøg (*kukavitsa*) er Gravsymbol. Her læser vi lange spanske Vers over Frøken Clara Attarés, død 1929, »favnet af Moder Jord paa Foraarets første Dag«, og Enken Rifca Salomon Attarés, død 1934: »Clara, græd ej, min Datter, frygt ej den kolde Grav... Sammen vil vi sove den evige Søvn«. Eller Vers af Faderen over den elskede Hustru og Moder Rahela I. Baruch, død 1922, derefter af Børnene over Faderen, død senere. Alle disse paa Spansk, men ogsaa paa Tysk og Hebraisk er Indskrifterne, paa Slovensk over Simcha Salomon, født Eskenazi, død 1910 (og altsaa tysk Jødinde).

Men ellers, opad i Skræntens frodige Græs (thi Træer og Plantning mangler totalt), er Gravene Række over Række af ens tilhugne, lidt tøndehvævede Graastensmonumenter, der skraaner bagud og taber sig i den højere Skraaning. De er furede, bevoxede med lidt gulbrunt Lav, men fortil (mod Øst) alle med en glathugget, foroven afrundet Indskrifttavle ligesom trykket lidt ned i Stenfladen, med en vis Dybde under den omgivende halvrunde Graastensrand: ganske som Segl aftrykt i en dyb, blød Masse med et svært Signet. Indskriften er oftest hebraisk og af og til paa de andre Sprog: Sara Damon Rodaje, død 1906; eller føjet til den ældre hebraiske: »Rahela ^{80/4} 1930«. Enkelte større har Gitter om Seglstenen, af og til vokser en lille Busk, ellers er det overalt de seglartige Sten i Græsset, over og under hverandre, lidt skæve, indsinkne og mere spredte paa den ældste Del, hvor den første, lærde Rabbiner, »Samuel Baruch den Retfærdige« fra Saloniki, jødedes 1640; og hvor den store Rabbi Isak Pardo ligger (død 1792), hvis Fader, den endnu lærdere David Pardo, gik til Jerusalem som saa mange andre for at hvile i Josafats Dal.

Fig. 57.

Parti fra Jødekirkegaarden i Sarajevo.